

**Ключевые слова:** Николай Леонтович, культуротворчество, музыкальное наследие, «Щедрик», культурно-национальное возрождение, авангардизм культуры.

**FROM THE REPRESENTATIVES OF UKRAINIAN CULTURE DEVELOPMENT OF THE XXth CENTURY: MYKOLA LEONTOVYCH AS THE AUTHOR OF WORLD MUSICAL MASTERPIECE**

**Kostiuk Larisa** – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor  
Rivne State University for the Humanities, Rivne;

**Korol Olha** – the 5<sup>th</sup> course higher education student, Master's Degree student  
in specialty of Culture studies. Rivne State University of Humanities, Rivne

The study has presented review contributions where Mykola Leontovych's life and creative work have been researched. The researcher has pointed out that he was Ukrainian outstanding composer, choir conductor, and pedagogue. The importance of modern research of artist's musical heritage has been highlighted in the context of culture development of the 20th century. Significant pages of composer's lifetime have been studied. These ones have been connected with Ukrainian cultural and national renaissance and avant-garde culture establishment. The author has presented the approaches how to disseminate Shchedryk's (Carol of the bells) author and include this composition to UNESCO list.

**Key words:** Mykola Leontovych, culture development, musical heritage, Shchedryk (carol of the bells), cultural and national renaissance, avant-garde culture.

**UDC 78.03(477)**

**FROM THE REPRESENTATIVES OF UKRAINIAN CULTURE DEVELOPMENT OF THE XXth CENTURY: MYKOLA LEONTOVYCH AS THE AUTHOR OF WORLD MUSICAL MASTERPIECE**

**Kostiuk Larisa** – Candidate of Historical Sciences, Associate Professor  
Rivne State University for the Humanities, Rivne;

**Korol Olha** – the 5<sup>th</sup> course higher education student, Master's Degree student  
in specialty of Culture studies. Rivne State University of Humanities, Rivne

**The aim** is to reveal significant pages in Mykola Leontovych's creative work and its importance in culture studies of the XX th century; to define the approaches to disseminate his name in Ukrainian and world culture.

**Research methodology.** It has been used research methods within system, cultural, specific history analysis and synthesis.

**Results.** Under modern conditions Mykola Leontovych's (1877–1921) composer heritage has obtained great significance in Ukrainian national musical language development and Ukrainian culture development. Under historical conditions of Ukrainian cultural and national renaissance, revolution events of the first decades in the XX th century and in his creative dialogue the composer applied to folk's deep song culture and developed something incredible rising folk song to the professional level. Under the conditions of Ukrainian avant-garde culture development due to the original means of expressiveness Mykola Leontovych created compositions similar to the unique musical ethnographic museum. In a system of color and sound that one was also a characteristic of Mykhailo Boichuk's, Dmytro Burliuk's, Kazymyr Malevych's early creative works. Folk songs melody in his processing has stayed clear and virgin as art's first forms. Mykola Leontovych, the author of Shchedryk (Carol of the bells), beautiful samples of Ukrainian melodiousness, choir and sacred compositions, returns to Ukrainian culture development as a mysterious totem with energetic and informational power of musical comprehension.

**Novelty.** The author has emphasized the importance of modern research in reinterpretation of Mykola Leontovych's musical heritage in the context of culture development of the XXth century. Significant pages of composer's lifetime have been included to Ukrainian cultural and national renaissance and avant-garde culture.

**The practical significance.** The study has given the approaches of returning Shchedryk's (Carol of the bells) authorship to the world art culture communicative space and its including to UNESCO list as Mykola Leontovych's musical composition which unites all continents.

**Key words:** Mykola Leontovych, culture development, musical heritage, Shchedryk (carol of the bells), cultural and national renaissance, avant-garde culture.

*Надійшла до редакції 5.10.2018 р.*

**УДК 7**

**ДИТЯЧА ХУДОЖНЯ ТВОРЧІСТЬ У СУЧАСНИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ВИМІРАХ**

**Виткалов Сергій Володимирович** – доктор культурології, професор кафедри культурології і музеєзнавства, Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

orcid.org/00-01-6362-9517

doi.org/10.35619/ucpmk.vi28.106

sergiy\_vsv@ukr.net

Аналізується роль дитячих фестивальних заходів у системі регіональної культурно-мистецької практики України. Виявляється специфіка проведення подібних заходів із застосуванням майстер-класів; акцентується на специфіці використання ігрового компонента у фестивалях, проведених у Миколаївській області та Західному Поліссі загалом. Розглянуто особливості організації дитячого фестивалю художньої творчості «Золотий лелека» і її Академії педагогічної творчості, що складають загальну систему художніх заходів для дітей.

**Ключові слова:** фестиваль, дитяча проблематика, культурно-мистецький аспект, регіональна культурна практика.

*Актуальність теми.* Сьогодення ставить питання подальшого національно-культурного розвитку молодшої людини, адже саме вона здатна протидіяти інокультурній пропаганді, що здійснюється на Україну за допомогою потужного арсеналу ЗМІ. Цьому «сприяє» й не прихований уже вплив, здійснюваний у формі майже відкритого тиску на молоде покоління країни з метою переміщення його за її межі у пошуках кращої долі, через «спільний освітній європейський простір». Є й низка інших негативних чинників, що актуалізують питання національно-культурного розвитку молоді. Тож пошук форм, які б припинили чи хоча б уповільнили ці негативні чинники – на часі.

*Аналіз останніх досліджень і публікацій.* Найбільш активно торкаються зазначених питань співробітники спеціалізованих мистецьких закладів [6], розуміючи, що тривала підготовка сучасних музикантів в умовах спеціалізованих шкіл-десятирічок може чимало зробити для формування не лише митця, але й громадянина. Про це йдеться й на численних науково-практичних конференціях, зокрема й організований в РДГУ, провідною темою виступів учасників яких є пошук ефективного впливу на сучасну дитину. Приділяють увагу питанням художньої освіти, враховуючи регіональні традиції в їх інституційному вимірі, й розвідки знаних (Л. Масол [7]) та молодих (З. Гнатів [1]) дослідників. Утім, гострота проблеми не зменшується, що і обумовлює її подальшу розробку.

*Мета статті* – здійснити порівняльну характеристику дитячих фестивальних заходів (на прикладі Миколаївської, Рівненської, Волинської та Полтавської областей), виявивши відмінне і спільне для цієї категорії, визначивши їх культурний ефект.

*Виклад основного матеріалу.* Початок ХХІ ст. ознаменувався, серед іншого, зміною ракурсу ставлення до дітей в усіх вимірах: ухвалено низку законів щодо вирішення соціальних питань проблемних дітей з метою їх усиновлення і ця практика набуває все обертів; для всіх категорій дітей стало більше організовуватися культурно-мистецьких заходів; з'явилися спеціальні програми у музейній мережі, збільшилася кількість і покращилася якість подібних заходів у клубній сфері, установах професійного мистецтва – філармоніях, де створено спеціальні «дитячі» абонементи; розширилася тематика науково-практичних конференцій з акцентом на виявлення ролі полікультурного виховання в ЗОШ. Навіть професійні «дорослі» театри поглибили практику виховного впливу за допомогою численних дитячих ранків і новорічних феєрій. Це питання актуалізує й Указ Президента України про активізацію дитячої творчості (2013 р.). І перелік позитивного ставлення до дитячої проблематики, розширення її форм можна продовжувати. Вона переконує у тих позитивних змінах, що відбуваються в українському соціумі, який розуміє, що діти наше майбутнє і від того, якими їх формуватимемо сьогодні, залежатиме їхнє і наше завтра. Тож характерною рисою сьогодення є поступове розширення фестивальної практики, організованої лише для цієї демографічної групи. Є такі заходи на Херсонщині, Київщині та інших регіонах країни.

Відзначимо, що подібне притаманне усім дитячим заходам, незалежно від їх статусу та фінансового забезпечення, що відбивається в основному на призовому фонді, місці проведення, залученні почесних гостей і форм інформаційної підтримки. Це помітно і на Рівненщині чи загалом волинських дитячих фестивалях, як і фестивальних заходах Херсонщини, Полтавщині чи Івано-Франківщині. Різниця лише у тому, що, приміром, в Опішному (де з 2004 р. проводяться дитячі фестивалі гончарства) обов'язковою умовою є виготовлення учасниками традиційної опішнянської іграшки, т.б. художнього твору, в якому помітний «опішнянський стиль». Відтак мета заходу – успадкування і поширення саме опішнянських художніх технік (започаткованих ще 1894 р. майстернями чинбарства і гончарства) у широкому культурному середовищі, формах наукового забезпечення і згодом – його висвітлення у спеціальній літературі та ЗМІ. І, як помітно з умов конкурсу, Опішне дотримується поставлених завдань.

Якщо, приміром, у Західному Поліссі декоративно-ужитковою практикою, зокрема й художньою вишивкою займалося майже все жіноче населення упродовж сотень років, забезпечуючи цим власні потреби, заземлені на національно-культурну традицію, то на Полтавщині різні види ремесел функціонували не лише виходячи з традиційної культурної практики, але й значною мірою підсилені розгалуженою мережею «кустарної» промисловості та відповідних типів навчальних закладів, що сформувалася у цьому етнорегіоні до середини ХІХ ст. І за 40 років функціонування їх

кількість становила 225, що не лише забезпечували роботою населення, але й впливали на розвиток місцевих промислів і ремесел. Звісно, що в одну і ту ж саму річку не можна увійти двічі, і подібне не буде відтворене у повному обсязі в докорінно змінених умовах та й умови сучасного життя не передбачають цього використання. Утім пам'ятати витоки культурно-мистецьких традицій доречно в реаліях масової культурної уніфікації.

І в цьому плані міжнародний дитячий фестиваль «Золотий лелека», що проводиться на Моколаївщині понад 20 років, є більш інформаційно насиченішим та *культурно-дозвілєвим* заходом тому, що його юридичний менеджер є експериментальним закладом і щороку намагається вносити щось нове у систему організації, форми проведення тощо, розширюючи коло учасників, тоді як культурно-мистецькі імпрези, приміром, Рівненщини чи Західного Полісся загалом, організовані для дітей, кладуть в основу іншу програму, адже особливого експерименту під час їх проведення немає і мета їх організації – не отримання в процесі проведення підтвердження будь-яких наукових гіпотез, а виключно рекреаційна чи конкретніше – культурно-дозвілєва, ігрова втілена у рамках спільних (клубними установами, закладами освіти тощо) культурно-освітніх програм. І в цьому плані дитячий міжнародний фестиваль «Котилася торба...» (Рівненщина) з акцентуванням на численних лічилках, дитячих розвагах, спортивних змаганнях і загалом народознавчій складовій, є лише формою збереження західно-поліського культурного шарму.

В Опішному в процесі організації фестивалісних заходів, враховуючи вік учасників (10–25 років), постійно організовуються різноманітні тематичні екскурсійні програми патріотичного спрямування, що знайомлять із краєм: музеєм-садибою національного літературного класика М. Гоголя, розташованою у В. Сорочинцях, музеєм Полтавської битви 1709 р., музеєм відомого громадського і культурного діяча Кочубея, Полтавським краєзнавчим музеєм (колишнє приміщення Полтавського земства, збудоване за проектом Ф. Кричевського) і ін.; передбачено майстер-класи у колишніх садибах славетних гончарів: О. Самаченка, М. Китриша, М. Пошивайла, В. Омеляненка. Причому ці заходи проводять як місцеві майстри, так і відомі фахівці гончарної справи з Румунії, Молдови, Росії, Китаю та ін. країн-учасників фестивалів [5].

Майже тотожним чином (тобто оминаючи теоретичну частину – С.В.) будують свою концертну діяльність і оргкомітети фестивалісних заходів мистецької агенції сучасної хореографії всеукраїнського рівня «Едельвейс» (м. Рівне) чи зразкові дитячі оркестри «Олександрія» (смт. Любомирка) або «Смига» (смт. Смига) з Рівненщини, зважаючи, звісно, на вид мистецтва, що лежить в основі їх роботи та конкурсних виступів учасників.

Стосовно культурно-мистецького клімату смт. Опішне, підкреслимо, що ситуація там інша, але й завдання фестивалю та духовне підґрунтя цих заходів теж інше. Адже зазначена місцевість має потужні традиції згаданої вже художньо-промислової діяльності. І сьогоднішнє відновлення роботи спочатку музеїв художніх промислів та ремесел, а згодом і фестивального руху, базованого на цій основі, тобто внесення до програми певного ігрового елементу, ставить за мету може й не зовсім відродження подібних промислів, однак, беззаперечно, відновлення багатьох художніх технік, що функціонували на цих теренах у більш ранній період і не лише забезпечували місцеве населення роботою, але й художньою діяльністю, опертою на глибокі художні традиції, вкрай потрібні у тогочасному побуті. Тоді це забезпечувало ще й важливий національно-культурний контекст.

Тож сьогодні, на хвилі відродження призабутих форм художньої діяльності, населення знову, звісно, на більш високому технічному рівні, повертається до тих форм побуту, зручних і екологічно безпечних, а головне тих, що віддавна притаманні саме цьому населенню, засвідчуючи сталий інтерес до культури минулого і його подальшу підтримку.

Щось подібне відбувається й на Рівненщині і зразки чорнодимленої кераміки, як і регіональної вишивки чи ткацтва користуються незаперечним попитом не лише у місцевих жителів, але й численних іноземних туристів. Адже все це – національна художня продукція, базована на яскравому орнаменті, зручній формі, значній стилізації тощо. А саме цим живе і захоплюється майже увесь цивілізований світ, що втомився від урбанізації. Цей чинник і забезпечує успіх декоративно-ужитковому мистецтву, як виду художньої діяльності, заземленій на синкретизмі.

Відтак, «Золотий лелека» у цьому плані становить найбільший інтерес. Адже основну увагу учасників і гостей являли, перш за все, організатори заходу, оскільки Миколаївська спеціалізована школа «Академія дитячої творчості» є втіленням авторської програми відомого вітчизняного педагога Г. Матвеевої, яка упродовж 25 років здійснює освітній експеримент, в основі якого лежить художня діяльність, що дає змогу педагогічному складу її закладу на підставі специфічної системи конкурсного відбору на навчання, певної програми полікультурного виховання дітей, базованих на ігровій діяльності, розмаїтій і активній громадській роботі та соціальній активності учнів,

сформованій у результаті її реалізації, готувати нову генерацію дітей, здатних творчо підходити до вирішення не лише освітянських, але й будь-яких життєвих проблем, свідченням чого є те, що понад 90% її учнів щорічно здобувають перемогу на всеукраїнських і міжнародних конкурсах та фестивалях, успішно продовжують навчання у ВНЗ України й далекого зарубіжжя, вирізняються високою патріотичною складовою, яскравими організаційно-культурними якостями тощо.

Вони ж, у свою чергу, стимулюють й створення професіонального культурного середовища педагогів, здатного належним чином відповісти на їх запити. Тож кількість тих, хто хоче навчатися у цій школі щороку перевищує будь-яку вмотивовану статистику (до прикладу, лише серпні 2018 р. до Академії упродовж одного дня подано заяви для повноцінного формування 15 академічних класів, які організаційно і матеріально-технічно забезпечити вона не може. Утім, відібрати найкращих із претендентів – її завдання). До речі, чи не вперше у розмаїтій освітній практиці сучасної України *при цій школі* 2013 р. відкрито Академічний коледж із двома художніми спеціальностями, де обдаровані діти продовжують своє творче становлення вже на освітньому рівні молодшого спеціаліста.

Цікавим є й його досвід постановки різнопланових тематичних вистав, здійснений учнями цього закладу і багаторазово апробований на престижних театральних сценах України, а також організації численних художніх виставок із не меншим сальдо розголосу.

Тож під час проведення під патронатом НАПН України цього фестивалю упродовж 4 днів (28.06-1.07) функціонувала III літня міжнародна «Академія педагогічної творчості», на участь у якій подали заявки понад 60 представників вітчизняних ЗОШ. Сюди потрібно додати й численну групу керівників художніх колективів із різних областей України, що брали участь у фестивальних заходах і також відвідали частину запланованих її занять. Уже цей факт викликає інтерес до зібрання такої кількості бажаючих взяти участь в обговоренні проекту Нової української школи (спираючись на експеримент Миколаївської СШ), реалізація якого розпочалася з вересня 2018 р. [9]

Лише упродовж двох останніх років у літніх педагогічних заходах, ініційованих «Академією», взяли участь представники не лише керівної освітянської ланки України, у т. ч. й провідні науковці НАПНУ та її ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», «Інституту педагогіки», «Інституту проблем виховання» (О. Дубініна, Л. Масол, О. Отич, Е. Помиткін, Є. Чернишова), Інституту інноваційних технологій та змісту освіти МОНУ (О. Гайдамака), Київського національного авіаційного університету (Л. Помиткіна), регіональних інститутів післядипломної освіти (В. Шуляр, А. Старова, Миколаїв) тощо, але й фахівці зі США та Канади (Блейон Тед – дослідник стародавньої історії і філософії, інноваційних навчальних моделей і технологій, міжнародний освітній консультант, Президент кампанії Vistas Canada Edu), Великобританії (О. Shmydol), Татарстану (Р. Мухаметзянова – директор Автономної некомерційної організації «Центр розвитку та освіти»), Словенії (Й. Затько – Президент Європейського інституту післядипломної освіти), Польщі (професори університету ім. Комісії Народної освіти в м. Кракові, Б. Куровська і К.-Л. Джерма), Білорусі (начальник відділу установ освіти і роботи з творчою молоддю Міністерства культури республіки Білорусь О. Гуляєва), Visen Vlastimil – проректор вищої школи економіки, менеджменту та права м. Братислава, а також навчальних закладів Львова, Кропивницького, Києва, Полтави, Сум і ін. [2], [3].

До цього додалися й оригінальні виступи українських практиків із ЗОШ: І. Гондюл (Київ), І. Хміль, М. Боднар (Львів), у т.ч. й системи приватної середньої освіти (О. Матвієнко, Ю. Матвієнко), які ознайомили учасників із здобутками українських експериментальних шкіл, різноманітними новітніми методиками роботи з дітьми, базованими на художній складовій (дизайн-мислення), оприлюднили проблемний ряд у сучасній шкільній освіті загалом і спробували віднайти вихід із ситуації, що складається, спираючись на досвід присутніх.

Предметом особливої уваги стало обговорення досвіду організації мовної практики у Великобританії, специфіки організації громадянського виховання у США та Канаді; досвіду роботи з молодими митцями Білорусії, низки прикладних питань художньої освіти вчителів (доц. кафедри мовно-літературної та художньо-естетичної освіти Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти Л. Аристова) та інклюзивної освіти на Миколаївщині з широкою репрезентацією її художньої складової (І. Галкович). Акцентувалася увага й на сучасних підручниках для ЗОШ і необхідності їх критичного перегляду та ще безлічі усього того, що вкрай потрібно сучасній національній освіті. А загалом усі ці культурно-мистецькі заходи спрямовувалися на набуття навичок міжкультурної комунікації, збереження етнонаціональних ознак, формування поваги до власної етнокультурної практики тощо. Адже в багатьох художніх роботах, приміром, з образотворчого чи декоративно-ужиткового мистецтва, поданих чи підготовлених на фестивалі, відтворено виключно національні (регіональні) семантичні чи символічні складові, що засвідчують факт того, що місцеві художні школи та мережа початкової художньої освіти загалом повною мірою

виконує своє високе призначення – підвищувати духовність підростаючого покоління, заземлену на регіональний культурний ґрунт, підтримуючи у цьому зв'язку класичний вислів видатного педагога середини ХХ ст. Г. Нейгауза про те, що таланти створювати неможливо. Утім, цілком реально формувати культуру, тобто ґрунт, на якому визрівають таланти. І чим ширше, чим демократичніша ця культура, – тим реальніше поява таланту чи генія [8].

Художня ж частина (власне, сам фестиваль), як завжди, була неперевершеною. Її яскраві феєричні дійства мали достатньо представницький ряд і значну кількість номінацій (хореографія, вокально-хорове мистецтво, широкий спектр інструментального виконавства, театральна та декоративно-прикладна сфера у розмаїтті виявів, «театр мод», літературна творчість тощо) для різних вікових категорій. Тож і учасники мали добру нагоду обрати собі найбільш привабливий напрям творчої самореалізації і спробувати довести власну художню спроможність у широкому конкурентному середовищі.

За умовами заходу на конкурсну частину відводився тиждень. І за цей час можна взяти участь не лише у численних прослуховуваннях, або виготовленні будь-якого артефакту (причому, навіть у декількох номінаціях), підготовці різноманітних мистецьких програм, але й повною мірою використати неперевершені можливості творчості, долучившись до запропонованих організаторами програм, відчувати усі переваги цілющої морської води, яку відділяв від яскраво змонтованої сцени лише невеличкий сосновий гай.

Нагадаю, що цей фестиваль завжди організовується як система широких конкурсних прослуховувань, а також, по їх завершенню у першій половині дня, – різноманітних художніх імпрез, починаючи від оригінально наповнених і майже двогодинних шоу-програм, що відбуваються щовечора у концертному середовищі, представники якого – не тільки талановиті учасники, але й чимало зірок української сучасної естради (народні артисти України Н. Бучинська, В. Мойсеєнко, Г. Чапкіс, солістка муніципальної академічної чоловічої хорової капели ім. Л. Ревуцького, лауреат міжнародних конкурсів В. Заболоцька та заслужений артист України А. Князь, відомі естрадні співаки, переможці міжнародних вокальних конкурсів М.Нітіч, О. Кінзов, К. Мірзоян, переможець музичного проекту «Голос країни – діти» А. Ткач, оригінальний вокальний дует «Анна-Марія», представниця естрадної агенції В. Бебешка «Солоха», а в окремі роки – і сам керівник цієї агенції; провідні актори професійних театрів і кіно (Л. і Р. Курмель, Миколаїв), викл.-методист Київської Академії танцю ім. С. Лифаря, солісти Національного Ансамблю народного танцю ім. П. Вірського Н. Головка і О. Головка та педагоги «художнього блоку» дисциплін різнопрофільних навчальних закладів, в арсеналі яких є безліч оригінальних методик роботи з дітьми [9]. Частина з них виступала в якості вимогливих членів журі, перед якими діти, демонструючи свої художні програми, намагалися максимально розкритися, оскільки кожному хотілося відчувати себе зіркою. Одним словом, професійно підібрана команда, творила яскраве свято.

До речі, навіть перелік вечірніх ігрових імпрез викликає захоплення: «Мандрівка навколо світу», шоу програма «Фільм! Фільм! Фільм!», шоу пародій «Один в один», танц-шоу, бал-маскарад від маестро Г. Чапкіса, різноманітні конкурси на піску, шоу магії «Учень чародія», традиційний День Нептуна, зустрічі з представниками національної поліції, підтримка Дня миру, створення власного гімну і ще безлічі того, від чого дуже весело [3].

І все це значною мірою поглиблювала і продовжувала оригінальна нічна дискотека, в основі якої – яскрава музика, специфічне освітлення та звуковий супровід від відомої київської фірми Prg music, яку вів неперевершений ді-джей Vel Johansson (Швеція), справляв на присутніх значне враження як своїм зовнішнім виглядом, власним іміджем, так і манерою вести тематичні програми. Присутність же зіркових гостей давала добру нагоду для численних фото сесій. Та й спілкування з відомими людьми, майстрами своєї справи є надзвичайно корисним для дітей. А море лише в перервах між усім вищеперерахованим нагадувало, що таким і є активний відпочинок!

У рамках фестивалю проведено чимало майстер-класів із хореографії, даних блискучим знавцем дитячої психології та сприйняття мистецтва, багаторічним членом журі подібних заходів – народним артистом України Г. Чапкісом, перевагою яких стало намагання зробити надзвичайно доступними усі види технік та танцювальних форм, акцентувати увагу на характерних ознаках того чи іншого хореографічного руху. І все це відбувалося з численними професійними коментарями, гумором, розумінням ситуації відпочинку і надавало можливість ще й батькам опанувати світ танцю та танцювальної культури народів світу. Узагалі творча діяльність Г. Чапкіса сьогодні є більш переконливою у, так би мовити, просвітницькій, популяризаторській манері донесення мистецької інформації і саме у цій царині ефект його діяльності чи не найбільший. Саме він упродовж годинної репетиції або майстер-класу робить будь-яку хореографічну інформацію, а надто танцювальний рух доступнішими, зрозумілішими та виразнішими, здатними до запам'ятовування, наслідування, ніж це

відбувається, скажімо без перебільшення, у сотнях художніх студій загалом упродовж року. Його заняття сприймаються як гра, чи краще б сказати, візуальна хореографічна творчість високого професіонального рівня.

Позитивним стало також й те, що враховуючи досвід минулих років, проведені напередодні конкурсних турів численні майстер-класи з *хореографії* (Г. Чапкіс, Н. Головка та О. Головка), *сценічної мови* (В. Мойсеєнко, Л. Курмель), *вокалу* (В. Заболоцька, К. Мірзоян), декоративно-прикладного мистецтва (Л. Іваницька), інших фахових дисциплін, значно вплинули на якість виступів конкурсантів, зробили їх презентацію більш професійною.

І якщо в художню частину заходу особливих новинок внесено не було (вона і так перенасичена), натомість більш глибокими і розмаїтими стали майстер-класи, проведені представниками експериментальних закладів різних центрів України. Вони базувалися на безлічі оригінальних методик із формування екологічної культури учнів, їх участі у зміні місцевого культурного простору, широкому залученні дітей до громадянських акцій тощо, поступово заземлюючи ігровий момент в їх життєдіяльності на прагматичні чинники сучасного життя.

Знаменно, що незважаючи на широке представництво конкурсантів зі Сходу, Заходу та Півдня України, мовне питання не стало предметом спотикання для учасників. Переважна більшість дітей добре володіє українською мовою, що свідчить про те, що це питання остаточно розв'язане в державі і мережа національної освіти успішно і без особливого політичного забарвлення виконала одне з надзвичайно важливих консолідуючих завдань.

У результаті проведення фестивального заходу розіграно 628 перших, других та третіх премій і 27 – Гран-прі, вручення яких створило незабутнє емоційне враження, адже відбувалося у два тури з яскравою художньою програмою, демонстрацією творчих здобутків переможців на великому моніторі сцени. І все це трансливалося майже 40 телеканалами («FM-TV», «ПЛЮС-ПЛЮС», «MUSICBOX») і надавало можливість усім, хто переймається проблемами дитячого художнього розвитку, побачити фінал дитячого художнього дійства.

Приємною новиною для організаторів та учасників, оголошеною вже під час проведення заключного гала-концерту «Золотого лелеки» стало й повідомлення про те, що фестиваль у 2018 р. увійшов до міжнародного європейського рейтингу «Топ-200», тобто став одним із 200 найкращих міжнародних фестивалів, що проводяться в Європі і єдиним у цьому рейтингу від України. Він також введений і до Міжнародної ради організацій фестивалів фольклору та традиційних мистецтв (CIOFF). І це є беззаперечною перемогою як усього колективу Академії дитячої творчості, так і свідченням ефективності управлінських процесів, здійснених провідними фахівцями НАПН України, з якими майже чверть століття підтримує тісні стосунки цей заклад.

Загальним зауваженням цих фестивальних (як і їм подібних в Україні) заходів є те, що діти (за пропозицією вчителів) часто використовують явно не дитячий репертуар, який, зі зрозумілих причин, не можуть належним чином відтворити: якщо, приміром, у пісенній творчості (молодша група), то це пісні про невдале кохання, зраду та ін.; якщо у художньому читанні (молодша група), то це соціально загострена творчість Т. Шевченка чи Л. Костенко. І в цьому зв'язку представники декоративно-ужиткового мистецтва явно випереджали усіх учасників саме за тематичним змістом виконаних чи обраних для конкурсу творів. Їх роботи вирізнялися справді дитячим поглядом на світ, життєстверджуючою проблематикою, яскравою кольоровою гамою тощо. Адже, як наголошував уже згаданий, Г. Чапкіс, «творчість – це радість. І саме з цього потрібно виходити в організації художньої роботи з дітьми...» [4].

Ще одним висновком із досвіду проведення фестивалю є те, що він засвідчує факт формування в країні потужного кола дітей, для яких художня творчість стає нагальною потребою життя. А позитивним аспектом подібної системи організації дозвілля дітей в таких та їм подібних експериментальних культурно-мистецьких заходах, незалежно від місця їх проведення, кількості учасників, залишається вміння їх педагогів-організаторів виховати зацікавленість до життя, допитливість, високу працездатність, вимогливість до себе й оточуючих, створити своє середовище перебування на Землі більш комфортним і затишним.

Ці художні колективи спростовують думку про те, що лише матеріальний чинник є головним у глобалізаційному суспільстві; у той же час вони всіляко стимулюють творчість і винахідливість педагогічного складу Палаців дітей та молоді, експериментальних ЗОШ, інших художніх структур країни, що займаються вихованням дітей і молоді, до нового педагогічного пошуку і творчого експерименту. Адже лише у такий спосіб, в умовах творчої конкуренції та взаємодії, врахування всього нового, що існує в сучасній педагогічній практиці, можливе повноцінне і якісне функціонування цілісної виховної системи, спрямованої на підростаюче покоління.

Природно, що багаторічне проведення подібних міжнародних художніх імпрез, базованих на ігровій складовій, заземлений на відпочинок, сприяє накопиченню культурних конкурсних зразків з образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва, що стимулює формування музейних колекцій у Миколаєві, Опішному, на Волині і інших регіонах. І саме за ними можна простежити еволюцію художнього смаку, систему організації художньої освіти, модус духовної культури як учасників, так і їх педагогів. Та й рівень піклування про духовне формування підростаючого покоління досить помітний за цими художніми артефактами. Тож було б цілком доречним ввести в практику роботи організаторів обмін художніми експонуваннями з колекцій фестивалів під час проведення подібних заходів в інших регіонах.

Окреслюючи враження від фестивалю та III літньої міжнародної Академії педагогічної творчості, у роботі яких бере участь уже декілька років поспіль автор, виконуючи обов'язки члена журі, принаймні у частині обговорень питань духовного розвитку дитини, опертих на мистецький ґрунт, слід наголосити на наступному: беззаперечно, подібні імпрези є важливим чинником яскравого й емоційного відпочинку дітей і формування за допомогою мистецтва нової генерації українських громадян, в основі життєдіяльності яких буде відсутня асоціальна складова та інші негативні речі, притаманні сучасному суспільству. Вони є й важливим засобом обміну інформацією між педагогами різних освітніх ланок і саме в цьому їх авторитет незаперечний. Вони є важливим і переконливим показником національного способу духовного життя сучасної дитини.

Ці заходи засвідчують широкі потенційні можливості української художньої освіти, побудованій на національній складовій, її значну експериментальність, здатність до змін. Вони підтверджують, що в країні вже сформовано достатньо міцний педагогічний корпус співробітників, здатних продовжити подальший художній пошук і розвиток сучасної школи. І в цій школі вистачає всього, щоб не копіювати чужі культурні зразки, які навряд чи проростуть на духовному ґрунті вітчизняного соціуму.

Україна пройшла значний шлях свого становлення як сучасна держава, що *виборола* собі достойне майбутнє, яке їй потрібно й надалі формувати виключно на національно-культурній складовій, додавши сюди лише незначну частку місцевих «етно», зважаючи на її широкий регіональний контекст і стан його збереження і популяризації. Адже ми цікаві світу власними національно-культурними ознаками, ментальністю, звичаями і обрядами, традиційними строями, кухнею і ще безліччю того, що включає в себе таке ємне поняття, як культурна спадщина. І поки що лише за цими ознаками ми викликаємо інтерес.

Поза сумнівом, потрібно й надалі продовжувати знайомитися з культурним надбанням світу, утім його не варто сліпо копіювати та перебільшувати у справі розбудови власних національно-культурних ознак. Воно повинно стати лише тим відправним моментом, від якого почне зростати власний професійний досвід. Адже українська культурна практика – своєрідна, тобто – своя, рідна! І це, мабуть, головний висновок, одержаний в результаті проведення цього, беззаперечно, цікавого фестивалю і його важливої й оригінальної складової, проведеної у формі Академії педагогічної творчості.

До речі, за свідченням керівників подібних експериментальних шкіл, Палаців дітей та молоді України [5], що є учасниками закордонних майстер-класів та міжнародних фестивалів, які брали участь у щоденних обговореннях фестивальних заходів «Золотого лелеки», українські діти є справді талановитими, здатними до наполегливих занять у сфері мистецтва і, відповідно, здобуття високих художніх результатів, що й спонукає українських педагогів залишатися в країні, вважаючи її найкращою перспективою для власної творчої самореалізації.

А загальний підсумок, що склався від спілкування на багатьох зустрічах та майстер-класах із представниками різних освітянських структур, управлінських рівнів і країн, невтішний: між вищою гуманітарно-педагогічною освітою та її середньою складовою існують значні розбіжності, які можуть бути подолані лише запровадженням спеціальної програми реформування національної вищої школи загалом, спадковості усіх її організаційних ланок, принаймні, її гуманітарно-педагогічного вектора. Однак цим процесам повинно передувати критичне осмислення усього того, що напрацьовано. І в цю програму потрібно вкласти значні кошти, якщо країна намагатиметься забезпечувати достойне життя своїм громадянам у європейському культурно-освітньому вимірі. Об'єднані територіальні громади, на які сьогодні покладається надія як на панацею формування соціальної активності і громадянської позиції та клуби, від яких поки що ці громади не відмовляються, ще надто слабкі, щоб окреслені питання вирішити, поклавши їх в основу своєї діяльності. Для цього їм потрібно зміцнити матеріально-технічну базу, потрібен *власний досвід*, а його треба *набути*, а не запозичити. І для цього потрібен час.

Вища школа у першу чергу має формувати педагогічний склад, здатний стати у проводі реформ сучасної освіти, зокрема й виступити ініціатором становлення Нової української школи. Сьогодні, і це підтвердили аналізовані вище заходи та інформація від представників різних ланок освіти, все відбувається поки що навпаки. І держава жодним чином не може усунути від цих процесів!

Поза сумнівом, на підставі аналізу лише одного заходу не можна робити ґрунтовних висновків. Утім, цей фестиваль – XXI і саме при цій спеціалізованій школі існує ВНЗ I-II рівня акредитації. Тобто інформації в принципі достатньо, щоб виявити загальну тенденцію.

Освіта – це стратегічний напрям розвитку будь-якої держави. І ефективно забезпечувати функціонування цього напрямку мінімальними коштами, на майже мінімальній матеріально-технічній базі та ще й при мінімальній заробітній платі сучасного педагога не реально.

Повертаючись до предмету нашого аналізу, підкреслимо: якщо у фестивалях Західного Полісся наукова конференція – характерна складова їх проведення і на ній основною темою обговорення є теоретичні питання розвитку того чи іншого виду мистецтва, або методичні аспекти виконавства, то на Миколаївщині фестивалі супроводжуються Літніми міжнародними Академіями педагогічної майстерності, під час проведення яких художні керівники та гості-педагоги обговорюють прикладні (методичні) аспекти художньої освіти, виховання, залучаючи до цього й іноземних керівників освітніх структур. І в цьому – основна перевага таких заходів, оскільки комплексно (т. б. у процесі проведення дійства) питання художнього виховання фактично не обговорюються. Акцентується, як правило, увага лише на результаті.

Але, загалом і той, і інший варіант проведення фестивалів має надзвичайно позитивний результат, оскільки під час його проведення здійснюється пошук оптимальних форм впливу на особу. І художній аспект у цьому процесі, як виявляється, є найкращим.

Звісно, не всі з дітей-учасників згодом перейдуть у сферу професійної художньої діяльності і присвятять їй своє життя, однак людьми з високим художнім смаком та низкою інших, неодмінно притаманних інтелігентній людині якостей, вони залишаться і перенесуть усе набуте у процесі опанування різними видами художньої творчості на сферу майбутньої, вже нової власної самореалізації. І це головний результат, яким вирізняється названий вище захід та й усі йому подібні.

Класик національної педагогіки В. Сухомлинський свого часу наголошував на тому, що якби нам (педагогам – С. В.) вдалося в ідеалі виховати одне покоління батьків, ми б на багато років уперед вирішили проблему виховання дітей. Тож дитячі фестивалі, чи ширше б сказати, комплекс заходів під час їх проведення, й покликані виховати на національно-культурних підвалинах покоління майбутніх батьків, які б згодом продукували собі подібних.

### Список використаної літератури

1. Гнатів З. Я. Музична освіта в Україні: філософсько-праксеологічний підхід як методологічний концепт дослідження. *Філософські обрії*. 2017. Вип. 37. С. 136–143.
2. XX міжнародний фестиваль дитячої творчості «Золотий лелека»: Програма (склад журі, учасники і гості фестивалю, регламент). Миколаїв, 2017 р. 8 с.
3. XXI міжнародний фестиваль дитячої творчості «Золотий лелека»: Програма заходу (регламент, склад журі, учасники і гості фестивалю). Миколаїв, 2018. 8 с.
4. Інтерв'ю з народним артистом України Г.М. Чапкісом, записаним для телеканалу «Ритм» автором 1 липня 2017 р. *Приватний архів автора*.
5. Інтерв'ю з членами журі, керівниками художніх колективів-учасників міжнародних фестивалів дитячої творчості «Золотий лелека», проведених у 2015-2018 рр. *Приватний архів автора*.
6. Кобрин Н. В. Історичні, життєтворчі й мотиваційні засади викладання української музики в системі ССМШ *Актуальні питання культурології: альм. наук. т-ва «Афіна» кафедри культурології і музеєзнавства РДГУ* Вип. 17. Рівне : РДГУ, 2017. С.262–269 ; Кобрин Н. В. Особливості аудіальних форм роботи на уроках української музики у спеціалізованій освіті *Актуальні питання культурології: альм. наук. т-ва «Афіна» кафедри культурології і музеєзнавства РДГУ*. Вип. 18. Рівне : РДГУ, 2018. С.237-243.
7. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика: монографія. Київ : Промінь, 2006. 432 с.
8. Нейгауз Г. Г. Об искусстве фортепианной игры. Заметки педагога. М. : Музгиз, 1958. 317 с.
9. Програма роботи III міжнародної школи «Академія педагогічної творчості» у рамках XXI міжнародного фестивалю дитячої творчості «Золотий лелека». Миколаїв, 2018. 4 с.

### References

1. Hnativ Z. Ya. Muzychna osvita v Ukraini: filosofsko-prakseolohichniy pidkhid yak metodolohichniy kontsept doslidzhennia. *Filosofski obrii*. 2017. Vyp. 37. S. 136–143.

2. KhKh mizhnarodnyi festyval dytiachoi tvorchosti «Zoloty leleka»: Prohrama (sklad zhuri, uchasnyky i hosti festyvaliu, rehlament). Mykolaiv, 2017 r. 8 s.
3. KhKhI mizhnarodnyi festyval dytiachoi tvorchosti «Zoloty leleka»: Prohrama zakhodu (rehlament, sklad zhuri, uchasnyky i hosti festyvaliu). Mykolaiv, 2018. 8 s.
4. Interviu z narodnym artystom Ukrainy H.M.Chapkisom, zapysanyim dlia telekanalu «Rytм» avtorom 1 lypnia 2017 r. Pryvatnyi arkhiv avtora.
5. Interviu z chlenamy zhuri, kerivnykamy khudozhnykh kolektyviv-uchasnykiv mizhnarodnykh festyvaliv dytiachoi tvorchosti «Zoloty leleka», provedenykh u 2015-2018 rr. Pryvatnyi arkhiv avtora.
6. Kobryn N. V. Istorychni, zhyttietvorchi y motyvatsiini zasady vykladannia ukrainskoi muzyky v systemi SSMSH Aktualni pytannia kulturolohii: alm. nauk. t-va «Afina» kafedry kulturolohii i muzeieznastva RDHU Vyp. 17. Rivne : RDHU, 2017. S.262–269 ; Kobryn N. V. Osoblyvosti audialnykh form roboty na urokakh ukrainskoi muzyky u spetsializovani osviti Aktualni pytannia kulturolohii: alm. nauk. t-va «Afina» kafedry kulturolohii i muzeieznastva RDHU. Vyp. 18. Rivne : RDHU, 2018. S.237-243.
7. Masol L. M. Zahalna mystetska osvita: teoriia i praktyka: monohrafiia. Kyiv : Promin, 2006. 432 s.
8. Neihauz H. H. Ob yskusstve fortepyannoi yhry. Zametky pedahoha. M. : Muzghyz, 1958. 317 s.
9. Prohrama roboty III mizhnarodnoi shkoly «Akademiiia pedahohichnoi tvorchosti» u ramkakh KhKhI mizhnarodnoho festyvaliu dytiachoi tvorchosti «Zoloty leleka». Mykolaiv, 2018. 4 s.

#### ДЕТСКОЕ ХУДОЖЕСТВЕННОЕ ТВОРЧЕСТВО В СОВРЕМЕННЫХ СОЦИОКУЛЬТУРНЫХ ИЗМЕРЕНИЯХ

**Выткалов Сергей Владимирович** – доктор культурологии, профессор  
кафедры культурологии і музеєведения,  
Ривненський державний гуманітарний університет, Рівне

Анализируется роль детских фестивальных мероприятий в системе региональной художественной практики Украины. Виявляется специфика проведения подобных мероприятий с использованием мастер-классов; акцентируется на специфике использования игрового компонента в фестивалях, проведенных в Николаевской области и Западном Полесье. Рассмотрены особенности организации фестиваля детского художного творчества «Золотой аист» и ее Академии педагогического творчества, которые составляют общую систему художественных мероприятий для детей.

**Ключевые слова:** фестиваль, детская проблематика, художественный аспект, региональная культурная практика.

#### CHILDREN'S CULTURAL AND MUSICAL CREATIVITY IN MODERN SOCIAL AND CULTURAL MEASUREMENTS

**Vytkalov Sergiy** – Candidate of Art Criticism, Associate Professor,  
Department of Culturology and Museology,  
Rivne State Humanitarian University,  
Rivne

The role of children's festival events in the system of regional cultural and artistic practice of Ukraine is analyzed. It turns out the specifics of conducting such events with the use of master classes; the specifics of the use of the game component in festivals held in the Mykolaiv region and Western Polissya emphasizes in general. The peculiarities of organization of children's festival of artistic creativity "Golden Stork" and its Academy of pedagogical creativity, which form the general system of artistic activities for children, are considered.

**Key words:** festival, children's issues, cultural and artistic aspect, regional cultural practice.

UDC 473. 22.1

#### CHILDREN'S CULTURAL AND MUSICAL CREATIVITY IN MODERN SOCIAL AND CULTURAL MEASUREMENTS

**Vytkalov Sergiy** – Candidate of Art Criticism, Associate Professor,  
Department of Culturology and Museology,  
Rivne State Humanitarian University,  
Rivne

**The purpose** of the article is to fulfil comparative characteristics of festival events for children carried out on the example of Mykolaiv, Rivne, Volyn and Poltava regions, revealing an excellent and common for this category of the population and determining their cultural effect.

**The methodology** of the research is based on the use of general theoretical methods, comparative, biographical, as well as the method of observation, with a help of which ones this material is collected and processed.

**The scientific** novelty of the research is to identify the specifics of the organization of cultural and artistic festival events for children grounded in a wide selection of competitive and game components in the context of the modern reform of the Ukrainian national school, as well as analysis of the creative achievements of the festival

organizer «Golden Stork» – Mykolayiv Specialized School «Academy of Children's creativity». It focuses on the forms of artistic activity with children used by the teaching staff of the institution, discussed at the Academy of Pedagogical Mastership with the participation of representatives of the international scientific community.

**Conclusions.** This material can form the basis for further scientific researches aimed at identifying the specifics of increasing the social activity of children in artistic game activities, and to become the basis for organizing similar events with children's audiences in any region of the country.

**Key words:** festival, children's issues, cultural and artistic aspect, regional cultural practice.

*Надійшла до редакції 2.09.2018 р.*

УДК 78.071.2:78.087.68:821.161.2

## **ЖАНРОВО-СТИЛЬОВА ПАРАДИГМА КАНТАТИ «ПІСНЯ ПРО ЧОРНОВОЛА» МИКОЛИ ЛАСТОВЕЦЬКОГО**

*Ластовецька Любомира Василівна* – доцент кафедри методики музичного виховання і диригування, Дрогобицький державний педагогічний університет ім. І. Франка  
orcid.org/0000-0001-6069-1606  
doi.org/10.35619/ucpmk.vi28.107  
zoriana0705@gmail.com

Наведено огляд генези жанру кантати в національному музичному мистецтві. Розглянуто найбільш показові взірці кантат у доробку українських мистців минулого та сьогодення. Описано особливості створення кантати «Пісня про Чорновола» сучасним композитором М. Ластовецьким як першого твору – музичної присвяти видатному політику й дисиденту. Проаналізовано її структуру, виконавський склад, музично-виразові засоби. Виявлено її жанрово-стильові атрибути як урочисто-піднесеної панегіричної кантати з ознаками філософського узагальнення. Окремо розглянуто постать героя України В. Чорновола як прикладу незламного борця за незалежність, свободу й демократію.

**Ключові слова:** жанр кантати, новітня історія України, герой, форма твору, стильові риси.

*Постановка проблеми.* Кантата «Пісня про Чорновола» сучасного українського композитора, члена НСК України, заслуженого діяча мистецтв України М. Ластовецького є першою спробою музичного втілення образу лідера українського національно-демократичного визвольного руху кінця 80–90-х років минулого століття, Героя України, ініціатора Акту проголошення державної незалежності, голови «Народного руху України» В'ячеслава Максимовича Чорновола (1937–1999 рр.) у національній академічній музиці. Симптоматично, що для цього мистець вирішив звернутись до великої музичної форми – жанру кантати.

Аналізований твір є гостро актуальним, особливо з огляду на новітню історію України. Він спрямований на плекання в сучасників патріотично-національного духу, почуття гордості за свій народ та його героїв. Адже видатний політик, правозахисник і дисидент й досі залишається взірцем для наступних генерацій як незламний борець за незалежність, свободу та демократію України.

*Аналіз останніх досліджень та публікацій.* Проблема генези жанру кантати, його еволюція та жанрові різновиди в творчості українських композиторів отримала ґрунтовне висвітлення в монографіях і дисертації А. Терещенко [5, 6]. Жанр камерної кантати в українській музиці другої половини ХХ ст. дослідила О. Коменда, в контексті композиторських пошуків сучасності цей жанр отримав наукове опрацювання в розвідках О. Василенко, як інваріант жанрової форми кантати проаналізувала М. Ярмо [7], типологію канту в кантатах Б. Лятошинського і В. Сильвестрова здійснила Л. Пятенко; проблему циклізації в камерній кантаті вивчає Г. Манокіна та ін. Що стосується аналізованого у розвідці твору, то почасти він потрапив до сфери наукового зацікавлення дрогобицьких музикознавців А. Мельник та Н. Семків [4]. Означена ж стаття присвячена питанню, що є частиною загальної проблеми, яка раніше не ставала предметом наукового дослідження.

*Мета статті* – дослідити кантату «Пісня про Чорновола» М. Ластовецького з позиції жанрово-стильових параметрів.

*Виклад основного матеріалу дослідження.* Якщо звернутись до генези жанру, то слід зазначити, що «за призначенням кантати поділяють на духовні і світські, за змістом і характером – на ліричні, драматичні, розповідні, урочисто-піднесені, славильні, скорботно-елегічні тощо. Для кантат майже обов'язковим є елемент славлення, віншування (переважно на початку та у фіналі, а також по всій формі). Вокально-пісенну природу зберігають як світські кантати, так і культового призначення (сольні й хорові), написані на біблійні тексти...» [5].